

બૃહદ સુરેન્દ્રનગરની ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓની હિંદી ભાષાની જોડણી શક્તિનો અભ્યાસ

મેઘા ત્રિવેદી

૧. પ્રસ્તાવના

આદિમાનવથી શરૂ કરી આજના ટેકનોલોજીના યુગમાં ભાષા ખૂબ જ મહત્વ ધરાવે છે. આપણાં દેશના બંધારણમાં 22 જેટલી ભાષાઓનું મહત્વનું સ્થાન રહેલ છે. ભાષા અથવા તેની અભિવ્યક્તિથી માણસની ઓળખ થાય છે. શુદ્ધ ભાષા લખવી અને બોલાવી અતિ આવશ્યક માનવમાં આવે છે. ભારતની રાષ્ટ્રભાષા હિંદી છે. તેને સંવિધાનમાં અનુચ્છેદ 315 મુજબ તેને રાષ્ટ્રભાષાનો દરજ્જો પ્રાપ્ત થયેલ છે.

પ્રવર્તમાન સમયમાં શાળા કક્ષાએ વિદ્યાર્થીઓ ભાષા અભિવ્યક્તિમાં મુશ્કેલી જોવા મળે છે. વિદ્યાર્થીઓ લખાણમાં ભૂલો કરે છે. આજનાં વિદ્યાર્થીઓ પોતાની રાષ્ટ્રભાષા શુદ્ધ ઉચ્ચારણથી બોલી કે લખી શકતો નથી. આ પાછળનું મહત્વનું કારણ તેમની જોડણીની અંગેની સમજનો અભાવ જોવા મળે છે. શાળા કક્ષાએ વિદ્યાર્થીઓ શુદ્ધ લખાણને મહત્વ આપતા નથી. જેના પરિણામ સ્વરૂપે તેઓ શુદ્ધ ઉચ્ચારણ અને લખાણને કરી શકતા નથી. આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને આ સંશોધન કરેલ છે.

૨. સમસ્યા વિધાન

બૃહદ સુરેન્દ્રનગરની ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ હિંદીભાષાની જોડણી શક્તિનો અભ્યાસ.

૩. અભ્યાસનું મહત્વ

પ્રસ્તુત અભ્યાસનું મહત્વ નીચે મુજબ છે.

- શાળામાં જોડણી સમાનતા કાર્યક્રમની અસરકારકતા ચકાસવા
- જોડણી વિષયક ક્રિયાત્મ સંશોધન માટે ઉપયોગી થઈ શકે.
- જોડણી હરીફાઈ જેવી ભાષાક્રીય સહ અભ્યાસ પ્રવૃત્તિ કરવામાં આ સંશોધન શિક્ષકોને ઉપયોગી બનશે.
- પ્રસ્તુત સંશોધનો દ્વારા બૃહદ સુરેન્દ્રનગરના ધોરણ-11 અને ધોરણ-12 ના વિદ્યાર્થીઓજોડણી શક્તિની બાબતમાં કેવા છે તે જાણી શકશે તેમજ જોડણી શક્તિ ઉપર વિવિધ ચલોની અસર જાણી શકાય.

૪. હેતુઓ

પ્રસ્તુત સંશોધનના હેતુઓ નીચે મુજબ છે.

- ધોરણ 11 અને ધોરણ 12 ના વિદ્યાર્થીઓ માટે હિંદી જોડણી કસોટીની રચના કરવી અને તેને પ્રમાણિત કરવી.
- ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓની જોડણી કસોટીનું સર્વેક્ષણ કરવું.
- ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતાં અલગ ધોરણ ૧૧ અને ૧૨ ના વિદ્યાર્થીઓની હિંદી ભાષાની જોડણી શક્તિ વચ્ચેનો તફાવત જાણવો.
- ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓની હિંદી ભાષાની જોડણી શક્તિ પર જાતિયતાની અસર જાણવી.
- ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓની હિંદી ભાષાની જોડણી શક્તિ પર વર્ગ ની અસર જાણવી.
- રચેલ હિંદી જોડણી કસોટીની પ્રમાણભૂતતા અને યથાર્થતા જાણવી.

- રચેલ હિંદી જોડણી કસોટીની માર્ગદર્શિકા તૈયાર કરવી.

પ. ઉત્કલ્પના

પ્રસ્તુત સંશોધનની ઉત્કલ્પનાઓમાં છ થી સાત ચલની પસંદગી કરવામાં આવેલ છે. જેમાંથી કુલ 37 જેટલી ઉત્કલ્પનાની રચના કરવામાં આવેલ છે. જેમાંથી કેટલીક ઉત્કલ્પનાઓ નીચે મુજબ છે.

- Ho1:** ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતાં કુમારો અને કન્યાઓની હિંદી જોડણી કસોટી પરના સરાસરી પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.
- Ho2:** ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતા ધોરણ-11ના વિજ્ઞાન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ અને ધોરણ-12નાં વિજ્ઞાન પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના હિંદી જોડણી કસોટી પરના સરાસરી પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.
- Ho3:** ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતા ધોરણ-11ના વિનયન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ અને ધોરણ-12નાં વિનયન પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના હિંદી જોડણી કસોટી પરનાં સરાસરી પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.
- Ho4:** ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતા ધોરણ-11ના વિનયન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ અને ધોરણ-12નાં વિનયન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓનાં હિંદી જોડણી કસોટી પરના સરાસરી પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.
- Ho5:** ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતા જુદા-જુદા વર્ગના (એસ.સી./એસ.ટી/ઓ.બી.સી./સામાન્ય) વિદ્યાર્થીઓના હિંદી જોડણી કસોટી પરના સરાસરી પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.
- Ho6:** ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીનાં કુટુંબનો વ્યવસાય (નોકરી / ધંધો / ખેતી) હોય તેવાં વિદ્યાર્થીઓના હિંદી જોડણી કસોટી પરના સરાસરી પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.
- Ho7:** ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતા ટ્યુશનમાં જતા અને ટ્યુશનમાં ન જતા હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓનાં હિંદી જોડણી કસોટી પરના સરાસરી પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

દ. સંશોધન યોજના

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સંશોધકે ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓનાં ધોરણ-11 અને ધોરણ-12ના વિદ્યાર્થીઓની જોડણી શક્તિનો અભ્યાસ કરવામાં આવેલ હતો. વ્યાપવિશ્વમાંથી સ્તરિકૃત યાદ્સ્થિક ઝૂમખા પદ્ધતિએ નમૂનો પસંદ કરવામાં આવ્યો હતો.

૭. વ્યાપવિશ્વ

પ્રસ્તુત સંશોધનના વ્યાપવિશ્વમાં બૃહદ્દૂ સુરેન્દ્રનગર ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓનાં ધોરણ-11 અને ધોરણ-12 માં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ હતો.

૮. નમૂનાની પસંદગી

સંશોધનના વ્યાપવિશ્વમાં ધોરણ-11 અને ધોરણ-12 ના કુલ 2449 વિદ્યાર્થીઓ હતા, તેમાંથી કુલ 790 વિદ્યાર્થીઓનો સંશોધનના નમૂનામાં સમાવેશ થયો હતો. આથી એમ કહી શકાય કે વ્યાપવિશ્વનાં કુલ પાત્રોના 32.26% પાત્રોનો નમૂનામાં સમાવેશ થયો હતો.

સંશોધનનાં વ્યાપવિશ્વમાં ધોરણ-11ના કુલ 1294 વિદ્યાર્થીઓ હતા, તેમાંથી કુલ 420 વિદ્યાર્થીઓનો સંશોધનના નમૂનામાં સમાવેશ થયો હતો. આથી એમ કહી શકાય કે વ્યાપવિશ્વનાં કુલ પાત્રોના 32.46% પાત્રોનો નમૂનામાં સમાવેશ થયો હતો.

સંશોધનના વ્યાપવિશ્વમાં ધોરણ-12ના કુલ 1115 વિદ્યાર્થીઓ હતા, તેમાંથી કુલ 370 વિદ્યાર્થીઓનો સંશોધનના નમૂનામાં સમાવેશ થયો હતો. આથી એમ કહી શકાય કે વ્યાપવિશ્વનાં કુલ પાત્રોના 32.03% પાત્રોનો નમૂનામાં સમાવેશ થયો હતો.

૯. સંશોધન ઉપકરણ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સંશોધકે હિંદી જોડણી કસોટીની રચના અને પ્રમાણિકરણ કર્યું હતું. જેમાં 50 ક્લમો હતી. તેની વિશ્વસનિયતા 0.88 અને યથાર્થતા 0.81 હતી.

૧૦. માહિતીનું એકત્રીકરણ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સંશોધકે સામાન્ય યાદી બનાવી, તેને લગતી માહિતી કમ્પ્યુટરમાં દાખલ કરી પ્રમાણવિચલન તથા સહસંબંધ મેળવી તેનું ટી-મૂલ્ય મેળવવામાં આવ્યું હતું. તફાવતની સાર્થકતા 0.01 કક્ષાએ અને 0.05 કક્ષાએ સાર્થક છે કે નહીં તેના આધારે અર્થઘટન કર્યું હતું.

૧૧. તારણો

પૃથક્કરણ અને અર્થઘટનના આધારે પ્રસ્તુત સંશોધન માટે નીચે મુજબ તારણો મળ્યાં હતાં.

- ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના કુમાર કરતાં કન્યાઓ હિંદી જોડણી શક્તિની બાબતમાં ચડિયાતી હતી.
- ધોરણ-11ના વિજ્ઞાન પ્રવાહ અને ધોરણ-12ના વિજ્ઞાન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ જોડણીની બાબતમાં સમાન હતા.
- ધોરણ-11ના વિનયન પ્રવાહ અને ધોરણ-12ના વિનયન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ જોડણીની બાબતમાં સમાન હતા, એટલે કે તેમના અભ્યાસ પર પ્રવાહની અસર જોવા મળી ન હતી.
- કુટુંબનો વ્યવસાય ખેતી હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓ કરતાં કુટુંબનો વ્યવસાય ધંધો હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓ હિંદી જોડણી શક્તિની બાબતમાં સાર્થક રીતે ચઢિયાતાં હતાં.

૧૨. ઉપસંહાર

હિંદી જોડણી શક્તિ અનુસાર, વિદ્યાર્થીઓની જોડણીમાં સુધારો કરવા માટે, મેળવેલ પ્રાપ્તાંક પરથી ખ્યાલ આવે છે કે વિદ્યાર્થીઓમાં જોડણીની કેટલીક ક્યાશ રહી ગયેલ છે. જેના માટે શિક્ષકે તે સુધારણા માટેના પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. પ્રવર્તમાન સમયમાં વિદ્યાર્થીઓની જોડણી શક્તિને સુધારવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવે તો ભવિષ્યમાં તેની ભાષા અભિવ્યક્તિને સુચારુરૂપે વિકસાવી શકાય. તે માટે દરેક શાળાએ પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.

સંદર્ભ સાહિત્ય

૧. આચાર્ય મહિની(૨૦૦૮). “શિક્ષણમાં સંશોધનનું પદ્ધતિ શાસ્ત્ર “(પ્રથમ આવૃત્તિ) અમદાવાદ, અક્ષર પબ્લિકેશન
૨. દેસાઈ કે.જી. અને અન્ય (૧૯૭૩). “સંશોધન પદ્ધતિ અને પ્રવિધિઓ “(પ્રથમ આવૃત્તિ) અમદાવાદ, યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ
૩. પટેલ આર. એસ. અને અન્ય (૨૦૦૭). “એમ. એડ. લઘુશોધ નિબંધ સારાંશ “ અમદાવાદ, જય પબ્લિકેશન
૪. પટેલ આર. એસ. અને અન્ય (૨૦૦૭). “શૈક્ષણિક સંશોધન માટે આકાંક્ષાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓ” અમદાવાદ, જય પબ્લિકેશન
૫. પટેલ આર. એસ. (૨૦૧૫). “સંશોધનનું પદ્ધતિ શાસ્ત્ર” અમદાવાદ, જય પબ્લિકેશન
૬. શુક્લા એસ. એસ. (૨૦૧૮). “સંશોધન એક પરિચય “અમદાવાદ, ક્ષિતી પબ્લિકેશન
૭. શુક્લા એસ. એસ. (૨૦૧૦). “શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન “આગ્રા, અગ્રવાલ પ્રકાશન